

Õiguskantsler

Urmas Reinsalu
minister
Justiitsministeerium
info@just.ee

Teie 21.06.2016 nr JUM/16-0749/-1K, 8-
1/4973

Meie 13.07.2016 nr 18-2/160821/1602991

Arvamus karistusseadustiku muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõu kohta

Lugupeetud härra justiitsminister

Täna võimaluse eest anda arvamus eelnõu kohta, mille eesmärgiks on suhtumise karmistamine sõiduki joobes juhtimisse. Muudatuste legitiimne eesmärk on mõistetav ja lahenduste pakkumine eelnõus kirjeldatud ohtude vähendamiseks tervitatav. Siiski ei piisa isikuõiguste piirangute põhiseaduspärasuse garanteerimiseks pelgalt arusaadavast eesmärgist. Riive peab olema ka proportsionaalne. Tutvumiseks saadetud eelnõu tekitas küsimusi seoses kehtestatavate piirangute vajalikkuse ja mõõdukusega.

Loodan, et eelnõus tehakse seatud õige eesmärgi saavutamiseks vajalikud parandused. Selleks, et jõulisemalt tõkestada joobes juhtimist, tuleks kasutada norme, millega keelatakse ohtlik tegevus, mis on selged ja mida praktikas kavatakse ka rakendada. Antud juhul on tõenäoliselt parimat soovides sõnastatud normid nõnda, et karistatavaks muudetakse ka täiesti ohutu tegevus ja normide rakendamine võib seepärast viia absurdse tulemuseni.

Nii näiteks täiendaks eelnõu liikluseaduse (LS) §-i 28 järgmiste lõigetega:

„(2) Sõitja, välja arvatud alla kaheksateistaastane isik, on kohustatud keelama juhil, kellel esinevad joobeseisundile viitavad tunnused, sõiduki juhtimise.

(3) Sõitjal, välja arvatud alla kaheksateistaastane isik ja ühissõidukis sõitja, on keelatud teadvalt sõita sõidukis, mida juhib joobeseisundile viitavate tunnustega juht.“

Politsei saab aluse hakata kaassõitjaid nende reeglite eiramise eest väärteomenetluses karistama, kuna LS § 259 näeb ette vastutuse sõitja poolt liiklusnõuete rikkumise eest.

Normi ei saa pidada õnnestunuks. Kehtestatavate piirangute proportsionaalsus on küsitav eeskätt nende elementide puhul, milles eelnõu väljub [väljatöötamiskavatsuses](#) (VTK) pakutud lahendusest. Kui VTK-s toonitati, et „karistuse kohaldamiseks peab olema tõendatud, et kaassõitja pidi aru saama juhi kriminaalsest joobest“, siis eelnõus on kaassõitja vastutus seotud pelgalt joobeseisundile viitavate tunnuste märkamisega. Joobeseisundile viitavate tunnuste ammendav loetelu sisaldub korrakaitseaduse alusel antud [sotsiaalministri määruse](#) §-s 2. Sellisteks tunnusteks on muuhulgas isiku välimus, aeglustunud reaktsioon, häirunud kõne ja

Õiguskantsleri Kantselei

Kohtu 8, 15193 TALLINN. Tel 693 8404. Faks 693 8401. info@oiguskantsler.ee www.oiguskantsler.ee

käitumishäired. Need tunnused võivad viidata joobeseisundile, kuid ei pruugi. Eelnõu aga sellele vaheteole tähendust ei omista. LS §-i 28 lisatav keeld on nähtud ette kohalduma absoluutselt.

See loob olukorra, kus süüteo eest on võimalik karistada isikut, kes sõidab autos, mida juhib aeglustunud reaktsiooni ja kõnehäirega (ja samas kaine) isik. Seejuures ei mängi nimetatud keelu puhul rolli, kas kaassõitja hindab või suudab hinnata, kas näiteks konkreetse juhi puhul ilmnevad käitumishäired võivad olla tingitud joobest või mitte. Nii seob kavandatav regulatsioon karistusahvardusega piirangu, millel ei pruugi sõiduki joobes juhtimise ärahoidmisega mingit seost olla. Sellisel juhul ei ole piirang vajalik.

Kehtiva liikluseaduse § 91 lg 2 p 2 võimaldab politseil juhti juhtimiselt kõrvaldada, kui „on alust arvata, et ta veres või väljahingatavas õhus on alkoholi üle lubatud piirmäära või et ta on joobeseisundis“. Sõiduki omanikul, valdajal või juhil on LS § 90 lg 2 kohaselt kohustus mitte lubada juhtima isikut „kes on joobeseisundis, alkoholi piirmäära ületavas seisundis“, mis on omakorda veel kitsam sõnastus. Eelnõu neid norme ei muuda, kehtestades kaassõitja keelamiskohustuse samas laiemana. Kaassõitja kohustus pole seotud mitte tegeliku joobeseisundi ja selle kahtluse, vaid ülalviidatud loetus sisalduvate tunnuste märkamisega ning tekib seega ka juhtudel, kus politsei liikluseaduse järgi isikut juhtimiselt kõrvaldada ei saaks. Seletuskirjast ega mujalt ei nähtu põhjust, miks sama eesmärgiga takistamis- ja keelamiskohustused peaks olema sõnastatud erineva ulatusega ning miks kaassõitja vastutus peaks ses küsimuses olema teistest avaram.

Seletuskirja argument, et „Karistada saab aga isikut üksnes siis, kui on eelnevalt tõendatud, et juht oli joobeseisundis ning kaassõitja oli sellest ka teadlik“, ei leia eelnõust endast tuge. Joobeseisund ei ole samastatav üksikute joobeseisundile viitavate tunnustega, nii nagu need on ette nähtud kehtivas õigusruumis. Kui eesmärgiks on keelata joobeseisundis juhiga sõidukis teadlik kaasasõitmine ning siduda karistamine joobe olemasoluga, siis peaks keelunorm ka vastavalt sõnastatud olema. Eeskätt karistusega seotud normi õigusselguses ei tohiks tekkida kahtlusi. On arusaadav, et kaassõitja teadlikkust juhi joobeseisundist on raske tõendada. Kohane lahendus sellest probleemist üle saamiseks ei ole aga see, kui mõõdupäratult muudetakse karistatavaks käitumisviisid, mis ei kanna endas tegelikku ohtu.

Samadel põhjustel on problemaatiline ka nõue, mis kohustab süüteokaristuse ahvardusel keelama juhil juhtimise, kui tal on joobeseisundile viitavad tunnused. Kohustus on mõeldud täitmiseks ka ühissõidukites. Nii peaks iga ühistranspordi kasutaja pöörduma personaalselt (näiteks) ebaselgelt kõneleva või ärritunud (käitumishäired?) bussi- või taksojuhi poole, keelamaks neil sõidukit juhtida. Tegevusetuse eest näeb seadus ette süüteokaristuse. Selliselt kehtestatud absoluutne reegel ei ole mõõdupärane ega mõistlik. Sel kujul ei ole normil tõsiseltvõetavat seost liiklusohutusega, vaid pigem potentsiaal luua sotsiaalselt koormavaid konfliktolukordi.

Tõsi, eelnõu seletuskirja kohaselt karistatakse rikkujaid üksnes vajaduse korral, „kui see on otstarbekas ja põhjendatud“; üldjuhul võiks piirduda VTMS § 3¹ kohaselt isikute suulise hoiatamisega. Seletuskirja mõjude analüüsi osas aga kinnitatakse juba selgelt, et „Kaassõitjaid ei karistata, vaid piirduakse hoiatamisega, selgitustega.“

VtMS § 3¹ näeb ette võimaluse jätta vääртеomenetlus alustamata, kui menetleja hindab teo vähetähtsaks. Sätte lõike 3 kohaselt ei pea vähetähtsa vääртеo korral vääртеomenetlust alustama, kui toimepanija väljaselgitamine on ebatõenäoline või kui menetluse läbiviimine oleks vääртеo asjaolusid arvestades ebamõistlikult kulukas. Kõnealuste süütegude korral ei ole ilmselt küsimust isiku väljaselgitamise raskustes ning menetluse mittealustamise põhjus saaks olla ebamõistlik

kulukus. Siinkohal aga on jäetud otsus sõltuma konkreetse politseiametniku suvast. Üldreegliks on endiselt väärteomenetluse kohustuslikkus, mida kinnitab ka VtMS § 3¹.

Oluline on, et juba karistusnorm ise oleks konstrueeritud selliselt, et see ei loeks süüteoks tegevusi, mis ei ohusta kaitstavat õigushüve, ega oleks seotud kohustustega, mille täitmine on enamasti ebamõistlik (või ka ohtlik).

Loodan, et eelnevate mõtete toel õnnestub kavandatavad normid kujundada mõistlikult ümber nii, et ei jääks kahtlust nende vajalikkuses ja mõõdupärasuses eelnõu eesmärkide saavutamisel.

Austusega

/allkirjastatud digitaalselt/

Ülle Madise

Heili Sepp 693 8419
Mait.Laaring@oiguskantsler.ee

Mait Laaring
Mait.Laaring@oiguskantsler.ee